

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-1-89-15>

УДК 656.02(477)

Репіч Т.А., Булеховець А.М.

Національний університет харчових технологій

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглянуто походження терміну «транспортна інфраструктура» та сформовано загальне визначення цього терміну, що детермінується як сукупність об'єктів, що забезпечують задоволення потреб населення та промисловості у перевезеннях пасажирів та вантажів. Розглянуто основні компоненти транспортної інфраструктури, що включає в себе шляхову мережу усіх видів транспорту, об'єкти транспортного сервісу, рухомий склад та транспортно-логістичні підприємства. Також у статті розглядається динаміка пасажирських та вантажних перевезень різними видами транспорту в період з 1995 по 2019 рік. Проаналізовано попит на різні види транспорту та причини падіння попиту в період з 2014 року. Розглядається дослідження Європейської Бізнес Асоціації, щодо рівня транспортної інфраструктури України. Визначено, що транспортна інфраструктура України знаходиться на низькому рівні розвитку. Також аналізується стан транспортної інфраструктури за різними видами транспорту. Визначено, що Україна потребує термінових реформ у галузі транспорту для подальшого розвитку країни в цілому. Проаналізовано основні причини низького рівня розвитку транспортної інфраструктури України та сформовано необхідні заходи щодо підвищення індексу інфраструктури.

Ключові слова: логістика, транспорт, інфраструктура, транспортна інфраструктура, інфраструктурний індекс, рівень розвитку транспортної інфраструктури.

Repich Tetyana, Bulekhovets Anna

National University of Food Technologies

CURRENT STATE OF DEVELOPMENT OF TRANSPORT INFRASTRUCTURE OF UKRAINE

Summary. The article considers the origin of the term «transport infrastructure», analyzes the definitions of various scientists and forms a general definition of this term, which is determined as a set of objects that meet the needs of the population and industry in passenger and cargo transportation. The main components of the transport infrastructure are considered, which include the road network of all types of transport, transport service facilities, rolling stock and transport and logistics enterprises. The article also considers the dynamics of passenger and freight traffic by different modes of transport in the period from 1995 to 2019. It is determined that the most popular type of transport for the transportation of passengers and goods is road transport (buses), and rail transport is also in high demand. The article analyzes the reasons for the fall in demand in the period since 2014, which are related to the political situation in Ukraine. The research of the European Business Association on the level of transport infrastructure of Ukraine is considered. The components that are taken into account when calculating the infrastructure index are considered. The current state of transport infrastructure for different types of transport is also analyzed. It is determined that the transport infrastructure for sea, river, road and air transport is at a satisfactory level, however – for rail transport, the infrastructure is at a low level. It is determined that Ukraine needs urgent reforms in the field of transport for further development of the country as a whole. The main reasons for the low level of development of transport infrastructure of Ukraine, which are characterized by insufficient transparency of decision-making on infrastructure projects, are analyzed. Necessary measures to increase the infrastructure index have been formed, which include the development of transport infrastructure in terms of 5 main modes of transport. It is recommended to reform the system of decision-making and professional development of specialists, as well as to allow attracting additional investments in the field of transport.

Keywords: logistics, transport, infrastructure, transport infrastructure, infrastructure index, level of transport infrastructure development.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку економіки України, транспортна інфраструктура відіграє важливу роль у кожній з галузей народного господарства. Наявність розвинутої транспортної інфраструктури дозволяє ефективно працювати різним сферам бізнесу як у межах країни, так і закордоном. Порівняно з іншими розвинутими країнами, Україна має певні недоліки, які суттєво впливають на ефективність функціонування транспортної інфраструктури. У процесі функціонування, транспортна інфраструктура потребує термінових змін, що призведуть до підвищення рівня розвитку країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням розвитку транспортної інфраструктури

, її окремих елементів та транспортної системи в цілому, займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: Т. Логутова, І. Заблодська, О. Пікулік, С. Максимова, О. Бакаєв, Н. Волоснікова, К. Бічта, Г. Лоуренс, Б. Бондар, Е. Даниленко, А.Г. Дем'янченко, В. Дікань, В. Маллет та ін.

Мета статті – дослідження стану розвитку транспортної інфраструктури України в сучасних умовах функціонування.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах розвитку України транспорт та транспортні системи відіграють важливу роль як для окремих підприємств, так і для країни в цілому.

Поняття «транспорт» походить від латинського «transporto», що означає «переносу, перевезу, переміщую». Саме походження поняття відобра-

жає головну задачу транспорту – переміщення вантажів та пасажирів у просторі. В залежності від сфери застосування, різні автори трактують поняття «транспорт» як:

- галузь народного господарства, що має своїм призначенням перевезення вантажів та пасажирів;
- комплекс технічних засобів, що забезпечують переміщення матеріальної продукції та людей;
- власне процес переміщення вантажів або пасажирів у просторі, який іменують словом «транспортування»;

- потік транспортних одиниць, що рухається водним шляхом (судна), повітряним шляхом (літаки), залізничним шляхом (потяги), вулицями або дорогами (автомобілі);

- окрема партія вантажу, що прямує в певний пункт призначення та на конкретну адресу;

- вид людської діяльності або спеціальність [1].

Термін «інфраструктура», у широкому розумінні, являє собою сукупність галузей та об'єктів, що забезпечують функціонування економічної системи країни та її виробництво. Інфраструктура поділяється на дві великі категорії: економічну (виробничу) і соціальну. Цей поділ є досить умовним, оскільки окремі елементи інфраструктури несуть в собі риси обох категорій.

Симбіоз двох термінів досліджують багато сучасних науковців. Зведені результати аналізу теоретико-методичних досліджень поняття «транспортна інфраструктура» наведені у таблиці 1.

Проаналізувавши наведені поняття, можна сформуванати загальне визначення поняття «транспортна інфраструктура» – сукупність об'єктів, що забезпечують задоволення потреб населення та промисловості у перевезеннях пасажирів та вантажів.

Варто звернути увагу, що відповідно до Закону України «Про транспорт», до складу Єдиної транспортної системи України входять [7]:

- транспорт загального користування (залізничний, морський, річковий, автомобільний і авіаційний, а також міський електротранспорт, у тому числі метрополітен);
- промисловий залізничний транспорт;
- відомчий транспорт;
- трубопровідний транспорт;

- шляхи сполучення загального користування.

Транспортна інфраструктура країни складається з багатьох елементів, що утворюють цілісну систему та забезпечують задоволення потреб населення та промисловості у перевезеннях пасажирів та вантажів. Основні елементи транспортної інфраструктури наведені на рис. 1.

Відповідно до наведеної нижче схеми, автор виокремлює головні завдання транспортної інфраструктури:

- висока якість та швидкість перевезення;
- безпека руху, збереження вантажів;
- зростання обсягів транзитних перевезень;
- оптимізація надання транспортних послуг.

Розвиток транспортної інфраструктури України розпочався з моменту набуття незалежності. Значну роль у становленні транспортної інфраструктури має попит на послуги, які надаються у сфері транспорту.

Основними послугами у сфері транспортної інфраструктури є:

- перевезення пасажирів;
- перевезення вантажів.

На рис. 2 наведені дані Державної служби статистики України про кількість перевезених пасажирів за видами транспорту у період 1995–2019 рр.

Як ми бачимо, у період з 1995 року, найпопулярнішим видом транспорту для перевезення пасажирів був автомобільний транспорт (автобуси), проте у період з 2009 року попит на автобусні перевезення почав різко знижуватися. Однією з можливих причин зниження попиту на пасажирські перевезення є збільшення кількості власних автомобілів у громадян.

Кількість перевезених вантажів за видами транспорту у період з 1995 до 2019 років за даними Державної служби статистики України наведено на рис. 3.

Отже, найбільшим попитом для перевезення вантажів, користується трубопровідний та авіаційний види транспорту. Дані види транспорту, можуть гарантувати швидку та безпечну доставку вантажів, проте варто зауважити, що не всі види вантажів можуть доставлятися таким способом. Кількість перевезених вантажів іншими видами транспорту знаходиться приблизно на одному рівні.

Таблиця 1

Поняття «транспортна інфраструктура»

Автор	Визначення
Постанова КМУ [2]	Сукупність споруд системи мережі сполучень усіх видів транспорту, які задовольняють потреби населення та виробництва у перевезеннях пасажирів і вантажів.
Н.О. Іксарова [3]	До складу даного поняття належать морський, річковий, автомобільний, залізничний, повітряний та трубопровідний транспорт із відповідними об'єктами – портами, дорогами, аеропортами, вокзалами, складськими приміщеннями та іншими допоміжними об'єктами.
О. Пікулик [4]	Сукупність транспортних комунікацій, об'єктів з обслуговування пасажирських і вантажних перевезень, об'єктів технічного обслуговування та ремонту, які забезпечують умови для надання транспортних послуг, тобто переміщення вантажів і пасажирів.
С. Максимова [5]	Елемент інфраструктури ринку, що об'єднує сфери виробництва, розподілу, обігу й споживання в єдиний ланцюжок, забезпечуючи прискорений обіг матеріальних, фінансових і інформаційних потоків у регіональній економіці. Формує просторову мережу структуру, всі елементи якої пов'язані між собою на рівні регіону і за його межами. Вузлами цих мереж є транспортно-логістичні підприємства й організації.
І. Заблудська [6]	Складова транспортної системи регіону, яку доцільно розглядати як сукупність транспортних шляхів, вузлів, об'єктів з обслуговування пасажирських і вантажних перевезень, об'єктів технічного обслуговування та ремонту, які забезпечують функціонування всіх видів транспорту у складі транспортної системи регіону.

Джерело: складено авторами на основі [2; 3; 4; 5; 6]

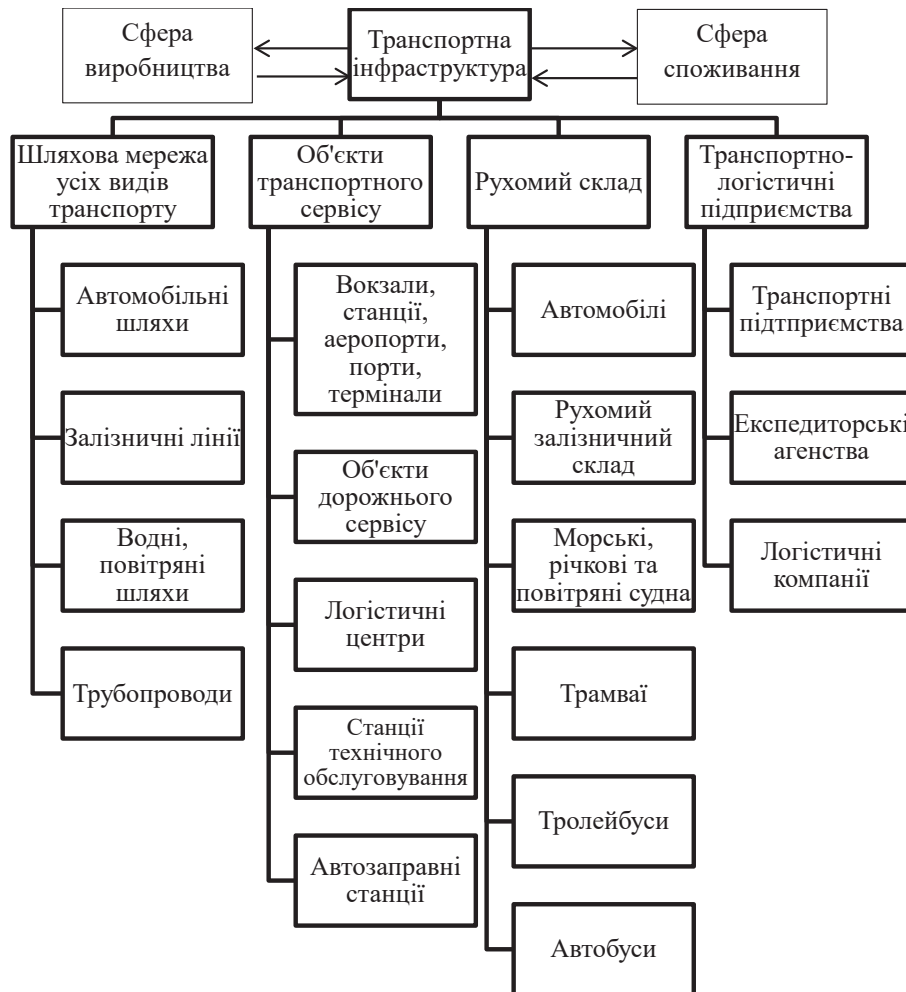

Рис. 1. Основні складові транспортної інфраструктури

Джерело: [8]

Варто звернути увагу на зниження попиту користування різними видами транспорту для пасажирських та вантажних перевезень, починаючи з 2014 року через політичну ситуацію на території Донецької та Луганської областей, а також Автономної Республіки Крим.

Для оцінки сучасного стану рівня розвитку транспортної інфраструктури України, вперше у 2020 році, експерти застосували інфраструктурний індекс, що склав 2,58 з 5 можливих. Даний індекс включає у себе:

- оцінку загального рівня інфраструктури України;
- середня оцінка загального стану розвитку 5 транспортних галузей;
- оцінка рівня інвестиційної привабливості України для реалізації інфраструктурних проєктів;
- оцінка рівня виконання державою стратегій розвитку транспортної галузі.

Для вимірювання отриманих результатів, 104 експерти у сфері транспорту та логістики, використали шкалу Лайкерта. Відповідно до шкали, отримані результати оцінюються, як: 1 – вкрай негативно, 3 – задовільно, 5 – вкрай позитивно.

Європейська бізнес асоціація (ЄБА) провела оцінку транспортної галузі України у розрізі 5 видів транспорту.

1. Залізничний транспорт. За даними Міністерства інфраструктури України, протяжність залізничних колій на території України складає 19,8 тис.км. Інвентарний парк пасажирських вагонів основних перевезень становить 4,3 тис. одиниць, в тому числі робочий парк – 3,1 тис. вагонів. Також в наявності швидкісні електропоїзди «Hyundai» – 10 од.; швидкісні електропоїзди «Тарпан» – 2 од.; міжрегіональні поїзди локомотивної тяги – 2 од. (по 5 пас. вагонів). Загальний парк вантажних вагонів становить 83,5 тис. одиниць. Із наявного парку вантажних вагонів робочий парк складає 57,7 тис. од. вагонів (без врахування вагонів на території ОРДЛО). Інвентарний парк локомотивів становить 3589 од., в тому числі: електровозів – 1628 од.; тепловозів – 1961 од [11].

В цілому, експерти ЄБА оцінили стан залізничної інфраструктури нижче середнього (51% експертів оцінили загальний стан розвитку залізничного транспорту негативно). Для покращення стану розвитку залізниці, рекомендується провести ряд реформ, серед яких: реорганізація АТ «Укрзалізниця», відкриття ринку приватної тяги, зміна тарифів та запровадження законодавчої можливості залучення приватних інвестицій для розвитку залізничної інфраструктури [11].

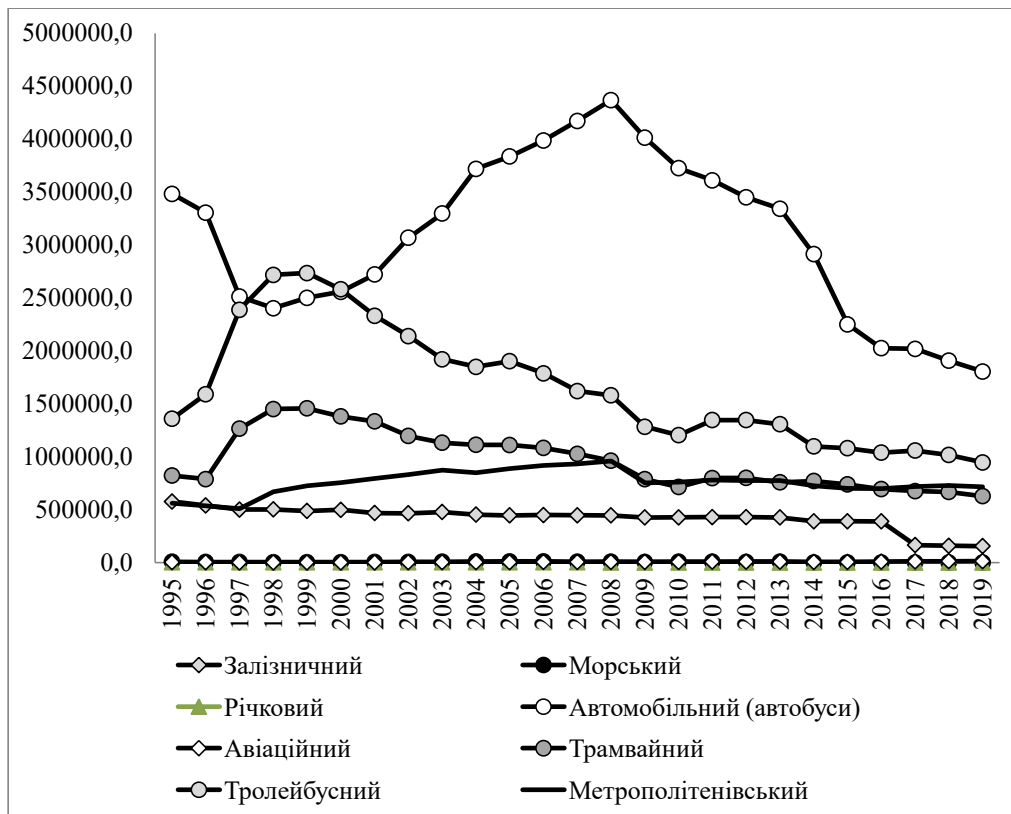

Рис. 2. Динаміка перевезень пасажирів різними видами транспорту, 1995–2019, тис.

Джерело: складено авторами на основі [9]

2. Автомобільний транспорт. Протяжність автомобільних державних доріг в Україні становить 169,5 тис. км. Мережа основних маршрутів поширена по всій країні і з'єднує всі великі міста України, а також надає транскордонні маршру-

ти із сусідніми країнами, з них з твердим покриттям – 165,8 тис. км [11].

Відповідно до оцінки експертів ЄБА, стан автомобільних доріг оцінюється як задовільний. Для підвищення рівня розвитку автомобільних

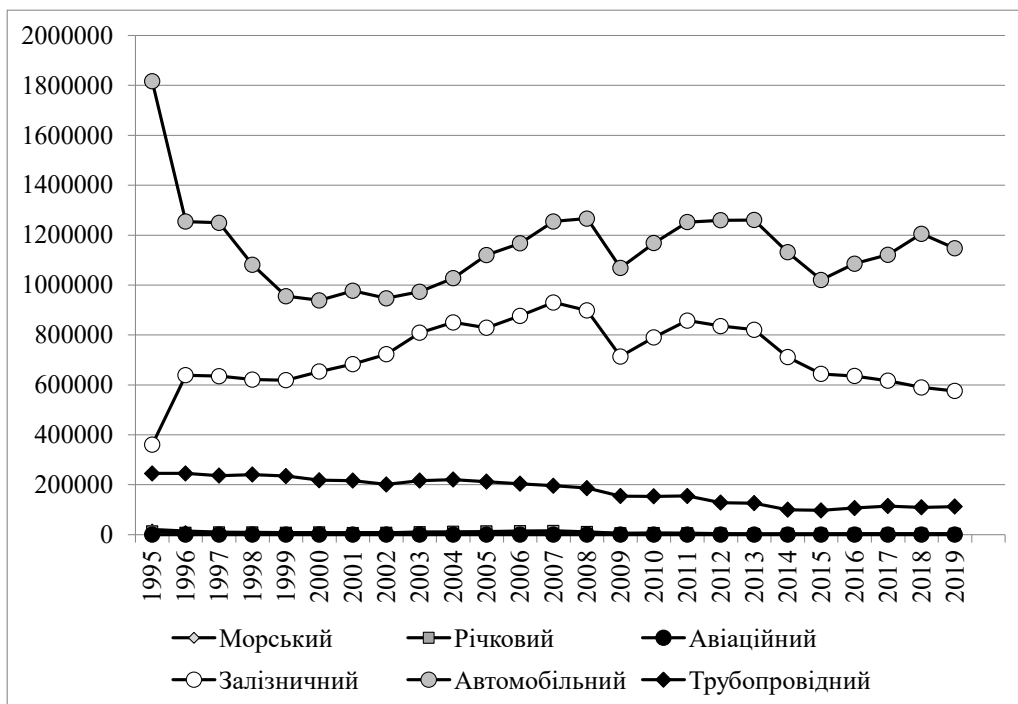

Рис. 3. Динаміка вантажних перевезень різними видами транспорту, 1995–2019, тис. т

Джерело: складено авторами на основі [9]

доріг рекомендується посилити габаритно-ваговий контроль та відповідальність за перевищення допустимої ваги перевезених вантажів, залучити до технагляду та моніторингу будівництва доріг міжнародних незалежних гравців, застосувати прозорих та недискримінаційних процедур державних закупівель [10].

3. Авіаційний транспорт. Станом на 2020 рік, в Україні функціонує 21 міжнародний аеропорт (без врахування аеропортів на території Донецької та Луганської областей та Автономної Республіки Крим) [11].

50% експертів ЄБА оцінили стан авіаційної інфраструктури задовільно. Проте, для підвищення рівня розвитку авіації в Україні рекомендується розвитку аеропорту «Бориспіль» як міжнародного хабу, запровадити фінансову допомогу українським авіаперевізникам, передача аеропортів у приватну власність на умовах ДПП/концесії [10].

4. Морський транспорт. На сьогодні портова система України налічує 18 морських портів, 13 з яких знаходяться на континентальній території України, і 5 портів – на тимчасово окупованій території АР Крим. Загальна потужність континентальних портів та терміналів становить 313,3 млн. т.

Завантаженість потужностей українських портів у 2018 році склала 43% (перевалка 135,2 млн. т), а у 2019 році – 51% (перевалка 160 млн. т) [11].

Переважає більшість респондентів, зокрема 73% дали задовільну оцінку стану розвитку морського транспорту. Головні реформи та зміни у цій галузі, на які очікує бізнес, – це зниження портових зборів та відрядувань чистого прибутку Адміністрації морських портів України до державного бюджету, створення незалежного регулятора – Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері транспорту, систематизація послуг, які надаються АМПУ [10].

5. Річковий транспорт. Загальна довжина судноплавних річок України, які використовуються як водні шляхи, становить 2 241 км, з яких Дніпро є найважливішою водотранспортною магістраллю. Басейн Дніпра займає близько 65 відсотків річкового простору України. Можливості: 3 судноплавні річки, дві з яких входять до ТОП-5 найбільших річок Європи, 16 річкових портів та терміналів, 60 млн. тон пропускної здатності на рік [11].

При оцінці рівня розвитку річкового транспорту жоден з респондентів не дав йому позитивну оцінку, втім переважна більшість відзначила його як задовільний – 76%. Для прискорен-

ня розвитку галузі, ЄБА пропонує забезпечити державну підтримку публічної інфраструктури та суднобудівної галузі, створити Державний фонд внутрішніх водних шляхів у складі спеціального фонду державного бюджету, створити умови та механізми для залучення приватних інвестицій в публічну інфраструктуру [10].

Відповідно до проведеної оцінки рівня розвитку транспортної інфраструктури України, для підвищення рівня ефективності її функціонування важливо запровадити наступні заходи:

- запровадити прозору систему прийняття рішень щодо інфраструктурних проектів;
- створити незалежний транспортний регулятор, що дозволить справедливо встановлювати та обґрунтовувати тарифи;
- оновити систему навчання для спеціалістів органів влади;
- гармонізувати законодавство з міжнародними стандартами.

Також, для розвитку транспортної інфраструктури України важливим етапом є розвиток транзитних транспортних коридорів, шляхом:

- залучення інвестицій;
- встановлення високих регульованих тарифів;
- підвищення рівня взаємодії транспортних секторів у сфері інвестицій, логістики та тарифної політики;
- підвищення рівня взаємодії державного та приватного секторів.

Отже, Україна потребує вагомих реформ у транспортній інфраструктурі. Запровадження даних реформ дозволить налагодити більш тісні зв'язки з іншими країнами, допоможе залучити додаткові інвестиції для розвитку країни в цілому та надасть більше можливостей вітчизняним підприємствам.

Висновки. Отже, розглянувши різні трактування понять «транспортна інфраструктура», можна узагальнити що це сукупність об'єктів, що забезпечують задоволення потреб населення та промисловості у перевезеннях пасажирів та вантажів. До складу транспортної інфраструктури України належить шляхова мережа усіх видів транспорту, об'єкти транспортного сервісу, рухомий склад та транспортно-логістичні підприємства. Основними послугами, що надаються у сфері транспортних послуг є перевезення пасажирів та вантажів.

Вперше у 2020 році, було проведено оцінку рівня розвитку транспортної інфраструктури, за допомогою інфраструктурного індексу. Даний аналіз, показав, що транспортна інфраструктура розвинена на низькому рівні та потребує термінових реформ.

Список літератури:

1. Стисле поняття транспорту. URL: https://studopedia.com.ua/1_32636_stisle-ponyattya-transportu.html (дата звернення: 15.01.2021).
2. Про затвердження Концепції реформування транспортного сектору економіки : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.11.2000 р. № 1684. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1684-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.01.2021).
3. Іксарова Н.О. Транспортна інфраструктура як компонент економічної безпеки України. *Економічний протип*. 2010. № 36. С. 55–61.
4. Пікулик О.Б. Пріоритетні напрями розвитку транспортної системи Західного регіону України в умовах європейської інтеграції. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. 2008. № 7. С. 284–291.
5. Максимова С.Ю. Інноваційні технології в управлінні розвитком транспортно-логістичною інфраструктурою регіону. *Інновації в економіці, управлінні та освіті* : монографія. Ставрополь : СІЕУ ім. О.В. Казначеева, 2009. 357 с.

6. Заблодська І.В., Бузько І.Р., Зеленко О.О., Хорошилова І.О. *Інфраструктурне забезпечення розвитку транспортної системи регіону* : монографія. Северодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. 193 с.
7. Поняття транспорту і транспортної системи України. *Транспортне право. Правознавство*. URL: <http://studentam.net.ua/content/view/6079/93/> (дата звернення: 19.01.2021).
8. Жовтяк Г.А. Теоретико-методичні підходи до визначення поняття «транспортна інфраструктура регіону». *Ефективна економіка*. 2011. № 11.
9. Державна служба статистики України : Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 19.01.2021).
10. Бізнес оцінив стан розвитку транспортної інфраструктури в Україні. URL : <https://eba.com.ua/biznes-otsinyv-stan-rozvytku-transportnoyi-infrastruktury-v-ukrayini/> (дата звернення: 17.01.2021).
11. Міністерство інфраструктури України : Офіційний сайт. URL: <https://mtu.gov.ua/> (дата звернення: 21.01.2021).

References:

1. Stysle poniattia transportu [Concise concept of transport]. Available at: https://studopedia.com.ua/1_32636_stislye-ponyattya-transportu.html (accessed 15 January 2021).
2. Pro zatverdzhennia Kontseptsii reformuvannia transportnoho sektoru ekonomiky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 09.11.2000 r. № 1684 [On approval of the Concept of reforming the transport sector of the economy: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of November 9, 2000 № 1684]. *Zakonodavstvo Ukrainy* [Legislation of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1684-2000-%D0%BF#Text> (accessed 15 January 2021).
3. Iksarova N.O. (2010) Transportna infrastruktura yak komponent ekonomichnoi bezpeky Ukrain [Transport infrastructure as a component of economic security of Ukraine]. *Ekonomichniy prostir* [Economic space], no. 36, pp. 55–61.
4. Pikulyk O.B. (2008) Priorityetni napriamy rozvytku transportnoi systemy Zakhidnoho rehionu Ukrainy v umovakh yevropeiskoi intehratsii [Priority directions of development of the Western region of Ukraine in the conditions of European integration]. *Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu im. Lesi Ukrainky* [Scientific Bulletin of Volyn National University named after Lesya Ukrainka], no. 7, pp. 284–291.
5. Maksymova S.Yu. (2009). Innovatsiini tekhnologii v upravlinni rozvytkom transportno-lohistychnoiu infrastrukturoiu rehionu [Innovative technologies in the management of transport and logistics infrastructure development of the region]. *Innovatsiini v ekonomitsi, upravlinni ta osviti* [Innovations in economics, management and education]: monohrafiya. Stavropol: SIEU named after O.V. Kaznacheeva, 357 p.
6. Zablodska I.V., Buzko I.R., Zelenko O.O., Khoroshylova I.O. (2016) *Infrastrukturne zabezpechennia rozvytku transportnoi systemy rehionu* [Infrastructural support for the development of the transport system of the region]: monohrafiya. Sievierodonetsk: SNU named after V. Dalia, 193 s.
7. Poniattia transportu i transportnoi systemy Ukrainy. *Transportne pravo. Pravознавство* [Transport law. Science of law]. Available at: <http://studentam.net.ua/content/view/6079/93/> (accessed 19 January 2021).
8. Zhovtiak H.A. (2011) Teoretyko-metodychni pidkhody do vyznachennia poniattia «transportna infrastruktura rehionu» [Theoretical and methodological approaches to the definition of «transport infrastructure of the region»]. *Efektivna ekonomika* [Efficient economy], no. 11.
9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 19 January 2021).
10. Biznes otsinyv stan rozvytku transportnoi infrastruktury v Ukraini [Business assessed the state of development of transport infrastructure in Ukraine]. Available at: <https://eba.com.ua/biznes-otsinyv-stan-rozvytku-transportnoyi-infrastruktury-v-ukrayini/> (accessed 17 January 2021).
11. Ministerstvo infrastruktury Ukrainy [Ministry of Infrastructure of Ukraine]. Available at: <https://mtu.gov.ua/> (accessed 21 January 2021).